

מאיירס - ג'זינט - מכון ברוקדייל
MYERS - JDC - BROOKDALE INSTITUTE
مايرس - جوينت - معهد بروكديل

מרכז לחקר מוגבלויות
ותעסוקת אוכלוסיות מיוחדות
مركز بحث ذوي الاحتياجات الخاصة
ومجال العمل للفئات الخاصة

**"בדואים לעסקים – קידום ופיתוח של
יזמות עסקית במגזר הבדואי בנגב"**

מחקר הערכה
برنامج "تطوير مجال المبادرة التشغيلية لدى الوسط
البدوي في النقب"
بحث تقييم

סוזאן חסן-דאהר
سوزان حسن – ضاهر

המחקר הוזמן ומומן על-ידי תבת
تم طلب البحث وتمويله على يد تيفيت

דוח מחקר

12-624-DM

**"בדואים לעסקים – קידום ופיתוח של יזמות עסקית
במגזר הבדואי בנגב"**

מחקר הערכה

برنامج "تطوير مجال المبادرة التشغيلية لدى الوسط

البدوي في النقب"

بحث تقييم

סוזאן חסן-דאהר

سوزان حسن – ضاهر

המחקר הוזמן ומומן על-ידי תבת

תמך طلب البحث وتمويله على يد تيفيت

עריכת לשון: רעיה כהן
תרגום לאנגלית (תמצית מחקר והודעת פרסום): אוולין איבל
תרגום לערבית (תמצית מחקר והודעת פרסום): סוזאן חסן-דאהר
הפקה והבאה לדפוס: לסלי קליינמן

מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל

ת"ד 3886

ירושלים 91037

טלפון : 02-6557400

פקס : 02-5612391

כתובת האינטרנט : www.jdc.org.il/brookdale

פרסומים נוספים של המכון בנושאים קשורים

חסן-דאהר, ס'. 2012. **תכנית עידית-סכנין להשלמת השכלה ושילוב נשים ערביות בתעסוקה: מחקר הערכה - דוח סופי**. דמ-12-617.

חסן-דאהר, ס'; שטרוסברג, נ'. 2011. **התכניות "אשת חיל" ו"אביחיל" בקרב האוכלוסייה הערבית - מחקר הערכה**. דמ-11-584.

חביב, ג'; קינג, י'; בן שוהם, א'; וולדה-צדיק, א'; לסקי, ק'. 2010. **מצב שוק העבודה ומצב חברתי-כלכלי של האוכלוסייה הערבית בישראל**. דמ-10-563 (אנגלית, באתר המכון בלבד).

נאון, ד'; חביב, ג'; בן-שוהם, א'; קינג, י'; פישמן, נ'; ברקלי, נ'; גאליה, א'; גוטליב, ד'; שמלצר, מ'; היילברון, ג'. 2010. **מחקר הערכה של התכנית אורות לתעסוקה: ממצאי מחקר - דוח סופי** (באתר המכון בלבד).

קינג, י'; נאון, ד'; וולדה-צדיק, א'; חביב, ג'. 2009. **תעסוקת נשים ערביות בנות 18-64**. דמ-09-527 (באתר המכון בלבד).

נאון, ד'; חביב, ג'; בן-שוהם, א'; קינג, י'; וולדה-צדיק, א'; פישמן, נ'; נוימן, פ'; אחדות, ל'; שמלצר, מ'; היילברון, ג'; גאליה, א'; אליאב, ת'; ברקלי, נ'. 2008. **מחקר הערכה של תכנית מהל"ב - דוח מסכם**. דמ-08-514 (באתר המכון בלבד).

נאון, ד'; קינג, י'; וולדה-צדיק, א'. 2006. **אוכלוסיות שאינן משתתפות באורח מלא בשוק העבודה: גודלן, מאפייניהן ותכניות לקידום תעסוקתן ולהגברת ניידותן בתעסוקה**. דמ-06-490.

להזמנת הפרסומים ניתן לפנות למאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, ת"ד 3886, ירושלים 91037, טל': 02-6557400, פקס: 02-5612391, דואר אלקטרוני: brook@jdc.org.il;

ניתן למצוא את הפרסומים גם באתר המכון: jdc.org.il/brookdale

תמצית המחקר

1. רקע

התכנית "בדואים לעסקים – קידום ופיתוח של יזמות עסקית במגזר הבדואי בנגב" פותחה על-ידי מיזם התעסוקה "תבת-תנופה בתעסוקה" בג'וינט-ישראל כדי לקרב את האוכלוסייה הבדואית בכלל, ואת הנשים הבדואיות בפרט, לתחום התעסוקה העצמאית. אסטרטגיית התכנית מתמקדת בתחומים שבהם נראות הזדמנויות. מטרתה העיקרית לאפשר למשתתפות לפתוח עסק עצמאי ולאפשר לאלו שאינן יכולות או אינן מעוניינות לפתוח עסק – להשתלב בעבודה בתור שכירות באותם תחומים. בראשית 2008 התמקדה התכנית בשלושה תחומים – עיצוב אופנה, הדרכת ספורט (אימון גופני) וטיפול בגיל הרך, והיא כללה מספר שלבים: הכשרה מקצועית, סדנאות העצמה, קורס יזמות עסקית וליווי עסקי אישי. תבת, מיזם התעסוקה בג'וינט, הוא שהזמין את מחקר ההערכה, ודוח זה מתאר את ממצאי המחקר: הפעלתה הניסיונית של התכנית ב-2008-2010, תוצאותיה וכן איך העריכו הן המשתתפות והן מפעילי התכנית את תרומתה והישגיה.

2. מטרת המחקר ומערך המחקר

שני יעדים עיקריים היו למחקר:

א. לתת משוב למובילי התכנית ולמפעיליה על תהליך היישום של שלבי התכנית בקרב האוכלוסייה הבדואית;

ב. לבדוק את התוצאות – המצב התעסוקתי של המשתתפות בתקופה של שנה מסיום ההכשרות המקצועיות בתכנית (שיעור המקימות עסקים עצמאיים קטנים, שיעור המשתלבות בעבודות שכירות ומאפייני העבודות מבחינת סוג העבודה, שכר, שביעות רצון וכדומה).

אוכלוסיית המחקר כללה את כל 56 הנשים שהתחילו בתכנית בין ינואר למארס 2008 וסיימו את ההכשרה בשלושת מסלולי ההכשרה המקצועית: עיצוב אופנה, הדרכת ספורט וטיפול בגיל הרך.

הנתונים מהמשתתפות נאספו בשני מועדים: עם תום ההכשרות הקבוצתיות (כשנה עד שנה וחצי לאחר תחילת התכנית – מארס-ספטמבר 2009), ולאחר שנה מתום ההכשרות (כשנתיים עד שנתיים וחצי מתחילת התכנית – מארס-אוקטובר 2010). המידע במועד הראשון נאסף באמצעות קבוצות מיקוד וראיונות פנים אל פנים (56 ראיונות), ובמועד השני באמצעות ראיונות טלפוניים (48 ראיונות).

בד בבד נאסף מידע מצוות אנשי התפעול בתכנית: מנהלים, רכזים ומנחים. איסוף הנתונים נעשה בריאיון טלפוני באמצעות שאלון סגור-למחצה (7 ראיונות).

3. מאפייני המשתתפות במועד הצטרפותן לתכנית

♦ **מאפיינים דמוגרפיים:** טווח הגילים של המשתתפות היה 18-50; כשני שלישים היו בנות 35 ומטה. בקבוצת הדרכת הספורט מרבית המשתתפות היו צעירות עד גיל 30, ובקבוצת עיצוב האופנה קרוב למחציתן היו בנות יותר מ-36. רוב המשתתפות היו נשואות (43 מתוך 56).

- ◆ **השכלה והכשרה מקצועית:** רבע מהנשים (14 מתוך 56) היו בעלות השכלה שאינה עולה על 11 שנות לימוד; יותר ממחצית הנשים (33 מתוך 56) היו בעלות 12 שנות לימוד, והיתר היו בעלות השכלה על-תיכונית. יותר מרבע מהמשתתפות דיווחו שהייתה להן תעודת הסמכה מקצועית. בקבוצות שמורכבות ממשתתפות צעירות, רמת ההשכלה הייתה גבוהה יותר.
- ◆ **מצב כלכלי:** כמחצית המשתתפות (26 מתוך 56) דיווחו כי אינן מצליחות לכסות את ההוצאות הבסיסיות של משק הבית.
- ◆ **ניסיון תעסוקתי:** למחצית המשתתפות היה ניסיון בעבודה רציפה שנמשכה שלושה חודשים ברציפות לפחות בחמש השנים שלפני הצטרפותן לתכנית. על-פי דיווח המשתתפות שלא עבדו בחמש השנים האלה, הסיבות לכך היו טיפול בילדים קטנים ואי-מציאת סידור מתאים בעבורם וכן אי-מציאת מקומות עבודה באזור המגורים.

4. הערכה של יישום הקורסים וההכשרות בתכנית

להלן הערכת המשתתפות ואנשי צוות התפעול בנוגע לרכיבי התכנית, כפי שעלו מהראיונות:

4.1 ההכשרה המקצועית

- ◆ **היקף ההשתתפות בהכשרה:** תדירות ההשתתפות במפגשי ההכשרה הייתה גבוהה עד גבוהה מאוד בכל מסלולי ההכשרה. חלק מהנשים דיווחו כי לעתים היה להן קשה להגיע למפגשים בגלל בעיות תחבורה.
- ◆ **שביעות רצון מההכשרות:** ככלל היו רוב המשתתפות (48 מתוך 56) מרוצות או מרוצות מאוד מההכשרה המקצועית. שביעות רצון רבה זו נבעה בעיקר, לפי דיווח הנשים, מההשלכה החיובית של ההשתתפות בהכשרה המקצועית על הגברת סיכוייהן להשתלב בעבודה ולשפר את מצבן הכלכלי וכן מההשלכה על תחומים נוספים בחייהן האישיים.
- ◆ **קשיים בהפעלת ההכשרות:** הקשיים העיקריים שדווחו היו מחסור במפגשי התנסות מעשית בקורסים לעיצוב האופנה והדרכת הספורט; קשיי הבנה של שפת ההדרכה בקרב המשתתפות המבוגרות וחסרות ההשכלה; אי-שביעות-רצון מהאווירה ומהיחס האישי של המדריכות אצל חלק מהמשתתפות; מחסור בציוד במסלול עיצוב האופנה, וקצב לימודים מהיר לדעת חלק מהמשתתפות.

4.2 סדנת העצמה

- ◆ **היקף ההשתתפות בסדנת העצמה:** היקף הנוכחות היה שונה ממסלול אחד למשנהו. במסלולי הטיפול בגיל הרך והדרכת הספורט הנשים השתתפו במרבית מפגשי הסדנה. ואולם מרבית הנשים במסלול עיצוב האופנה דיווחו על היקף נוכחות קטן עד בינוני בעיקר משום שלא מצאו עניין בתוכני הסדנה.
- ◆ **שביעות הרצון מהסדנה:** מרבית המשתתפות דיווחו שהיו מרוצות מסדנאות העצמה. מעטות דיווחו שהרגישו כי הייתה מיותרת.

4.3 קורס היזמות העסקית

- ◆ **היקף ההשתתפות בקורס היזמות:** הנוכחות בקורסי היזמות הייתה מצומצמת יחסית לנוכחות במפגשי ההכשרה המקצועית. אי-הסדירות בהגעה למפגשים נבעה מחוסר עניין בתוכני הקורס בשל שתי סיבות: חלק מהמשתתפות לא היו מעוניינות מלכתחילה בפתיחת עסקים עצמאיים, ואצל משתתפות מבוגרות ניכר קושי בהבנת החומר.
- ◆ **התאמת תוכני הקורסים למשתתפות:** המנחים וחלק מהמשתתפות דיווחו כי הקורסים התאימו במיוחד למשתתפות צעירות, בעלות השכלה בינונית ובעלות רצון ומוטיבציה להשתלב בעבודה עצמאית. כדוגמה לכך צוינה מידת ההתאמה הגבוהה של המשתתפות במסלול הדרכת הספורט.
- ◆ **שביעות רצון מקורס היזמות:** מרבית המשתתפות דיווחו שככלל היו מרוצות או מרוצות מאוד מקורס היזמות.
- ◆ **קשיים בהפעלת הקורס:** חלק מהמשתתפות לא היו מעוניינות ביזמות עסקית; רבות מהמשתתפות המבוגרות התקשו בהבנת הנלמד בקורס; היה מחסור בציוד בסיסי; אתר המפגשים לא היה מתאים; היו בעיות תקשורת בין צוות ההפעלה למשתתפות.

4.4 תהליך השילוב בעבודה

הקמת עסקים עצמאיים

- חלק מהמשתתפות החליטו ליזום עסק בתחום שלמדו. אף שקיבלו גם סיוע וליווי מקצועי מצוות התכנית, נפל על כתפיהן נטל רב.
- ◆ **הצלחה בהקמה ובניהול של העסקים – הערכת המשתתפות:** הגורמים העיקריים להצלחת המשתתפות בהקמת העסקים וניהולם היו להערכתן העניין שלהן בתחום העבודה; התמיכה והיעוץ שקיבלו בתכנית; רצונן להתקדם; ומצב כלכלי שאפשר להן להקים ולממן עסק.
 - ◆ **קשיים בהקמה ובניהול של העסקים – הערכת המשתתפות:** הקשיים העיקריים של המשתתפות נבעו להערכתן מהכשרה לא מספקת; מאי-הכרת תחום הפרסום והשיווק; מהכנסה מועטה שהעסק הניב; מעבודה בבית על אף חוסר התאמתו לכך מבחינת מיקום גאוגרפי ותנאים פיזיים; ממחסור בציוד ומבעיות בקשרים עם לקוחות, כגון התמודדות עם לקוחות לא מרוצים וקושי בגביית כספים.

ליווי עסקי

- ◆ כמחצית המשתתפות דיווחו שקיבלו ייעוץ עסקי מהצוות במהלך השתתפותן בתכנית. הנושאים המרכזיים היו אופן קבלת הלוואות לצורך הקמת העסק וכלים לניהול כלכלי של העסק.
- ◆ **שביעות הרצון מהליווי העסקי:** כמעט כל המשתתפות שקיבלו ייעוץ עסקי דיווחו שהיו מרוצות ממנו. היו שציינו את הצורך ביותר פגישות אישיות עם היועצים הכלכליים.

4.5. שילוב בעבודה במהלך שנה מסיום ההכשרה הקבוצתית

יותר ממחצית המשתתפות (26 מתוך 46) עבדו בעבודה אחת לפחות במהלך שנה מסיום ההכשרות. עשרים משתתפות (מתוך 26) היו משולבות בעבודה גם לאחר שנה מסיום ההכשרה, כלומר התמידו בעבודה עד למועד ביצוע הריאיון אתן שנה מסיום ההכשרה.

אמנם זהו היקף נמוך מעט מההיקף בתכניות דומות באוכלוסיות אחרות, אך לנוכח הקשיים המיוחדים הכרוכים בשילוב נשים מהאוכלוסייה הבדואית בעולם העבודה בכלל, ובתחום היזמות העסקית בפרט, וביחס למאמצים אחרים בתחום זה, תוצאות אלו נחשבות מוצלחות למדי. ייתכן גם כי מועד הבדיקה – שנה מסיום ההכשרות הקבוצתיות – הוא מועד מוקדם מדי לבדיקת תוצאות ולהשוואה בינן לבין המצב התעסוקתי של המשתתפות לפני ההצטרפות לתכנית.

מאפייני העבודות ושביעות רצון מהן

מתחילת התכנית שולבו 26 משתתפות ב-29 עבודות (היו משתתפות שעבדו ביותר מעבודה אחת). מבדיקת מאפייני העבודות עולה:

- ♦ העבודות העיקריות היו בתחומי ההכשרות המקצועיות בתכנית: רוב העבודות היו הדרכת ספורט, הוראה בבתי ספר יסודיים ובגני ילדים (20 מתוך 29 עבודות); רבע מהעבודות היו בתפירה וחייטות (7 מתוך 29).
- ♦ ביותר ממחצית העבודות (16 מתוך 29) משלם השכר היה המעסיק או מקום העבודה וביותר משליש (9 מתוך 29) היו המשתתפות עצמאיות.
- ♦ מרבית העבודות היו במשרה חלקית (24 מתוך 27)*.
- ♦ ביותר מרבע מהעבודות – (8 מתוך 27) – ההכנסה הייתה עד 1,000 ש"ח; בקרוב לחמישית מהעבודות (5 מתוך 27) ההכנסה הייתה 1,001-2,000 ש"ח; בקרוב לחצי (12 מתוך 27) ההכנסה הייתה 2,001-3,000 ש"ח, וביתר העבודות ההכנסה הייתה 4,000 ש"ח ומעלה. גובה ההכנסה קשור להיקף עבודתן המצומצם של מרבית המועסקות.
- ♦ מרבית המשתתפות דיווחו על שביעות רצון מסוג העבודה, ומספר קטן יחסית דיווחו על שביעות רצון מהשכר ומהסיכויים להתקדם במקום העבודה.

סיבות לאי-השתלבות בעבודה

הסיבות השכיחות לאי-הקמת עסקים עצמאיים, על-פי המשתתפות, היו חוסר ביטחון ביכולתן לנהל את העסק ומחסור במקורות מימון לקניית ציוד לעסק. הסיבות השכיחות לאי-השתלבות בעבודות שכירות בתחומי ההכשרה היו לדברי המשתתפות מחסור במקומות עבודה בכלל ובתחומי ההכשרה בפרט ומחסור באמצעי תחבורה ביישובים הבדואיים בנגב.

* על שתיים מ-29 עבודותיהן של המשתתפות בשנה שלאחר סיום ההכשרה הקבוצתית לא נתקבל מידע בעניין היקף המשרה, ההכנסה ושביעות הרצון.

חיפוש עבודה

יותר ממחצית המשתתפות שלא השתלבו בעבודה במהלך שנה מסיום ההכשרות דיווחו על חיפוש עבודה במסלול ההכשרה שלהן. רובן דיווחו שהן מתכוונות לפתוח עסקים עצמאיים בתחומי ההכשרה שלמדו.

4.6 תרומת התכנית: הערכת המשתתפות

- ♦ **תרומת ההכשרות המקצועיות:** מרבית הנשים העריכו שהשתתפותן בקורסי ההכשרה עשויה להגביר במידה רבה את סיכוייהן להשתלב בעבודה, הן כעצמאיות והן כשכירות. עם זאת, חלק גדול הדגישו את הצורך בהוספת תכנים מתקדמים יותר בתחומי ההכשרות הספציפיות ובמתן אפשרויות התנסות מעשית רבות יותר כדי שיהיו בטוחות יותר בעצמן.
- ♦ **תרומתם של קורסי היזמות העסקית:** רבות מהמשתתפות דיווחו כי הן מעריכות שהשתתפותן בקורס היזמות העסקית עשויה לתרום במידה בינונית להשתלבותן בעבודה. המשתתפות המעוניינות לעבוד בתור שכירות דיווחו כי הקורס לא עסק במידה מספקת בנושאים הרלוונטיים להן, ואילו המעוניינות בפתיחת עסקים עצמאיים הרגישו שהקורס לא היה מעמיק דיו כדי להכין כראוי להקמת עסק.
- ♦ **המלצה לנשים נוספות להשתתף בתכנית:** כל המשתתפות ממליצות לנשים אחרות במצב דומה להשתתף בתכנית, בעיקר מפני שהתכנית מקנה העשרה וידע אישי ומגבירה את הסיכויים להשתלבות בעבודה.
- ♦ **היבטים חיוביים בתכנית:** ההיבטים החיוביים השכיחים ביותר שהמשתתפות ציינו היו רכישת ביטחון עצמי ביכולת להשתלב בעבודה ולהקים עסקים; המקצועיות של צוות ההדרכה בתכנית; רכישת מקצוע וקבלת תעודות; רכישת כלים מקצועיים בתחום היזמות העסקית.
- ♦ **היבטים שליליים בתכנית:** ההיבטים השליליים השכיחים שהמשתתפות ציינו היו אי-קיום הבטחות לגבי עזרה בשילוב בעבודה ובהקמת עסקים – מבחינת היקף העזרה והליווי בתהליך הקמת העסקים ומבחינת איתור מקומות עבודה; צמצום ההכשרות לעומת המובטח מראש, החלפת המדריכים ושינוי שעות המפגשים; משך הכשרה קצר; ותוכני לימוד לא מספיקים.

5. לקחים וכיוונים לעתיד

ממצאי המחקר אפשר להפיק את הלקחים האלה:

- ♦ **חידוד הקריטריונים להגדרת אוכלוסיית היעד המתאימה לתכנית:** אוכלוסיית המשתתפות בתכנית הייתה הטרוגנית במאפייני הרקע שלה. חלק מהקבוצות כללו משתתפות שיש להן משאבים חשובים שיכלו להקל את תהליך הלמידה בהכשרות ואת תהליך ההשתלבות בעבודה. לעומת זאת, חלק מהקבוצות כללו משתתפות רבות שהיו מבוגרות, בעלות השכלה נמוכה ורחוקות משוק העבודה. חסמים אלו באו לידי ביטוי במידת שביעות רצונן של המשתתפות מההכשרות וכן בקשיים שעלו במהלך שילובן בעבודה. קביעה מראש לגבי מאפייני אוכלוסיית היעד של התכנית ועמידה בקריטריונים שנקבעו תאפשר לגייס קבוצות הומוגניות יותר, המותאמות טוב יותר למודל.

- ◆ **שיפור יישומן של ההכשרות המקצועיות:** רבות מהמשתתפות הביעו רצון ללמוד תכנים מתקדמים יותר בתחומי הלימוד של ההכשרות המקצועיות ולקבל יותר אפשרות להתנסות מעשית. הקשיים העיקריים הופיעו בעיקר בקרב המשתתפות המבוגרות ובעלות ההשכלה הנמוכה. כדי להתמודד עם הקשיים כדאי לתת את הדעת להצעות שהעלו המשתתפות ואנשי ההפעלה, למשל – לצמצם את המפגשים התאורטיים; להגדיל את מספר מפגשי ההתנסות המעשית ולהאריכם; לחלק את הקבוצה לתת-קבוצות הומוגניות מבחינת היכולות והניסיון, וכן – כבר עם תחילת הקורסים לדאוג לציוד מתאים ואיכותי.
- ◆ **הרחבת הליווי האישי למשתתפות:** הממצאים מראים כי יש צורך ביותר ליווי למשתתפות שהחליטו לפנות לתחום היזמות העסקית. תמיכה ארוכת טווח למשתתפות עשויה לסייע להן להתמודד עם הקשיים הן בהקמת העסקים והן בניהולם. נראה גם כי למשתתפות שאינן מתאימות או אינן מעוניינות בתחום העסקי חשוב לספק מענה בתחום איתור מקומות והשמה בעבודה בתור שכירות, אולי על-ידי קישורן לתכניות משלימות של השמה בתעסוקה או באמצעות ליווי שיתמקד בהקניית כלים לדרכי איתור מקומות עבודה והשתלבות מוצלחת בהם.
- ◆ **אופן התאמת קורסי היזמות העסקית למשתתפות:** משתתפות מבוגרות וחסרות השכלה התקשו לא אחת בהבנת הקורס ותכניו; משתתפות שהיו מעוניינות בפתירת עסקים זעירים בבית או בהשתלבות בעבודות בתור שכירות למדו לעתים חומר לא רלוונטי להן או שלא תמיד קיבלו את ההכשרה המתאימה להן – לפיכך, עלה הצורך בתיאום בין מאפייני הרקע של המשתתפות וציפיותיהן בתחום ההשתלבות בעבודה עצמאית לבין רמת הקורסים והתכנים. ניתן לשפר את התיאום על-ידי גיוס משתתפות מרמת השכלה בינונית לפחות ובעלות עניין ביזמות עסקית; על-ידי הדרכה בשפה פשוטה יותר בתוכני הקורסים וכן על-ידי הוספת תכנים בתחומים של הקמת עסקים זעירים בבית.
- ◆ **מודל היזמות העסקית ככלל והתאמתו למשתתפות:** היקף המשתתפות שפתחו עסקים עצמאיים היה קטן יחסית. העסקים שנפתחו היו עסקים זעירים בבתי המשתתפות, והם ייצרו רווחים קטנים. ממצאים אלו, לצד אי-התאמתם של קורסי היזמות העסקית לחלק מהמשתתפות, מעלים שאלה מהותית על מידת ההתאמה של מודל היזמות העסקית למשתתפות. מומלץ לחשוב על שינויים ברכיבי התכנית: מיקוד ההכשרה והליווי בהקמת עסקים זעירים בבית למעוניינות בכך; יצירת מסלול מיוחד למשתתפות המעוניינות בעבודות שכירות וסיוע להן באיתור מקומות עבודה וכן הימנעות מההשקעה הכרוכה בהפניית המשתתפות האלה לקורסים ביזמות עסקית, משום שסביר כי לא ישמשו אותן בהמשך.

דברי תודה

ברצוננו להודות לכל מי שסייע במחקר. ראשונות זכאיות לתודה המשתתפות על שניאותו לשתף פעולה עמנו; בלעדיהן לא יכולה הייתה להתקבל התמונה העשירה שעלתה מן הדוח.

תודה לד"ר סיגל שלח, ראש תחום חברה ערבית ותשתיות בתבת ולמר מוחמד נעאמנה, מנהל תכניות בתבת, על היוזמה למחקר ועל העזרה בביצועו.

המחקר לא היה יכול להתבצע לולא הסיוע הנרחב של צוות הפעלת התכנית. ברצוננו להודות לאנשים אלו על המידע והתובנות שסיפקו לנו לגבי התכנית והמשתתפים בה – גבי אמל אלצאנע, מנהלת עמותת "אגייק", ומר עאטף אבו עג'אג', מנהל התכנית בעמותת "אגייק". כמו כן נודה לצוות רכזי התכנית – לגבי סועאד, לגבי נדא, למר עלי ג'בור, לגבי אמירה אבו סריחאן ולגבי ג'דיר האני ואף לצוות מדריכי הקורסים והסדנאות בתכנית, על עזרתם הרבה בביצוע המחקר ועל שניאותו להשיב על שאלותינו.

נודה גם לעמיתינו ממאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל: תודה מיוחדת לגבי נורית שטרוסברג, חוקרת בכירה במרכז לחקר מוגבלויות ותעסוקת אוכלוסיות מיוחדות על התרומה מניסיונה הרב בתחום התעסוקה, על ליווי המחקר מתחילתו, על הזמן שהקדישה לקריאה מעמיקה של טיוטת הדוח וכן על הערותיה והארותיה המועילות לגבי תכניו ומבנהו. תודה לגבי דניז נאון, מנהלת המרכז לחקר מוגבלויות ותעסוקת אוכלוסיות מיוחדות על הליווי. תודה לגבי רעיה כהן על העריכה הלשונית של הדוח ולגבי לסלי קליינמן על ההפקה וההבאה לדפוס.

תוכן העניינים

1	מבוא	1
3	שיטת המחקר	2
4	תהליך הגיוס והמיון של המשתתפות בתכנית	3
7	מאפייני המשתתפות במועד הצטרפותן לתכנית	4
10	מאפייני התעסוקה של המשתתפות בחמש השנים שלפני התכנית	5
11	הערכה של יישום התכנית	6
12	6.1 ההכשרה המקצועית	6.1
14	6.2 סדנת העצמה	6.2
16	6.3 קורס יזמות עסקית	6.3
18	6.4 תהליך השילוב בעבודה	6.4
20	7. שילוב בעבודה במהלך שנה מסיום ההכשרה הקבוצתית	7
20	7.1 היקף השילוב בעבודה של כלל המשתתפות	7.1
21	7.2 מאפייני העבודות ושביעות הרצון מהן	7.2
23	7.3 סיבות לאי-השתלבות בעבודה	7.3
24	8. תרומת התכנית : הערכת המשתתפות	8
26	9. לקחים וכיוונים לעתיד	9
29	ביבליוגרפיה	29

רשימת הלוחות

פרק 2: שיטת המחקר

לוח 1: מקורות המידע ושיטת איסוף הנתונים 4

פרק 4: מאפייני המשתתפות במועד הצטרפותן לתכנית

לוח 2: מספר המשתתפות שרואיינו, לפי מסלולים 7

לוח 3: התפלגות המשתתפות לפי גיל ולפי מצב משפחתי 8

לוח 4: התפלגות המשתתפות לפי השכלה 8

לוח 5: הצלחה במימון הוצאות הבית להערכת המשתתפות 9

לוח 6: ניסיון תעסוקתי של המשתתפות 9

פרק 5: מאפייני התעסוקה של המשתתפות בחמש השנים שלפני התכנית

לוח 7: משך עבודה בחמש השנים שלפני ההצטרפות לתכנית 10

לוח 8: מועד הפסקת העבודה הרציפה האחרונה 10

לוח 9: גובה ההכנסה החודשית ברוטו מעבודה, לפי דיווח המשתתפות 11

פרק 6: הערכה של יישום התכנית

לוח 10: שביעות רצון מההכשרה המקצועית, לפי הראיונות עם הבוגרות 13

לוח 11: שביעות רצון מקורסי היזמות העסקית, לפי הראיונות עם הבוגרות 18

פרק 7: שילוב בעבודה במהלך שנה מסיום ההכשרה הקבוצתית

לוח 12: היקף השילוב בעבודה במהלך השנה מסיום ההכשרה המקצועית 20

לוח 13: מאפייני העבודות של המשתתפות, לפי דיווחן 22

לוח 14: גובה ההכנסה ברוטו מעבודות, לפי דיווח המשתתפות 22

לוח 15: שביעות רצון של המשתתפות מהיבטים נבחרים של העבודות 23

פרק 8: תרומת התכנית: הערכת המשתתפות

לוח 16: סיבות עיקריות להמלצות המשתתפות על התכנית 25